

Sammendrag av doktorgradsavhandlinger

Bjørn Øystein Angel

Å flytte hjem igjen etter å ha bodd i fosterhjem – en analyse av barns selvoppfatninger og livshistorier

Avhandling for graden ph.d. ved Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, NTNU. Disputas i desember 2009.

Å være barn og flytte hjemmefra til fosterhjem og hjem igjen, er en barndomsvariant i dagens norske samfunn. Avhandlingen utforsker denne barndomsvarianten i møte med 10 barn, deres levde liv, selvoppfatninger, livshistorier og barnevernet.

Avhandlingen er basert på kvalitative forskningsintervjuer. Barna ble invitert inn i forskningsprosessen ved å formulere spørsmål til barn i samme situasjon som dem selv, og deretter ble de bedt om å svare på sine egne spørsmål. Fokuset i studien er lagt på barnas stemmer og opplevelser, deres *eksplisitte selvoppfatning*, det de selv løfter fram som svar i intervjuene.

Studiens overordnede funn viser at barnas flytteeferinger bidrar til både å styrke og svekke selvoppfatningen, eller til opplevelsen av ingen endring. Søsken og andre barn har stor betydning for barna og deres selvoppfatning. Avhandlingen gir innsikt i hvor krevende det er å oppleve brudd i relasjoner. Studien viser hvor betydningsfullt det er for barna å ha sine mødre, som de opplever er der hele tiden og støtter dem, samtidig som det er utfordrende å få til relasjonen med mødrene.

På sin vei gjennom barnevernet møter barna tvangsmakten i barnevernet. Andre overordnede funn viser aktive barn som handler og medvirker i egne liv. Avhandlingen viser at tvangen kan forstås som en rekke kjeder av ritualer som omvandler et barn til et objekt for omsorg (fosterbarn) for så å forvandle barnet til et subjekt igjen. Makten produserer disiplinerte barn som innordner seg. Samtidig gir makten næring til barnas motmakt og den mobiliserer energi som gir muligheter for utvikling og vekst, altså barn som ”gjør eget liv”.

Avhandlingen synliggjør hvordan barna stiller seg og blir stilt overfor ulike utfordringer i flytteprosessene. Videre synliggjør den barnas behov for støtte fra noen utenfor barnevernet etter at de har flyttet hjem. Studien understreker betydningen av å ha et barneperspektiv, og å forstå kompleksiteten i barnas opplevelser. Det har konsekvenser for barna om deres deltakelse blir tatt på alvor, og det har konsekvenser for barnevernsarbeidet.

Kontakt: Bjørn Øystein Angel, e-post: bjorn.o.angel@uia.no

Sylvia Söderström

Ungdom, teknologi og funksjonshemming: En studie av IKTs betydning i dagliglivet til ungdommer som har en funksjonsnedsettelse

Avhandling for graden ph.d. ved Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, NTNU. Disputas i oktober 2009.

Hvilken betydning har digitaliseringen av samfunnet fått for ungdommer med funksjonsnedsettelser? I denne avhandlingen settes søkelyset spesielt på *hvilke forhold som bidrar til at informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) virker sosialt inkluderende eller ekskluderende* i jevnaldergruppen ungdommer med funksjonsnedsettelser. Avhandlingen har et relasjonelt perspektiv på funksjonshemming, og møtet mellom teknologien og ungdommene og teknologiens plass i dagliglivets møter mellom ungdommene er sentrale fenomen i studien. Det er foretatt kvalitative intervju med 11 blinde og svaksynte ungdommer, 12 ungdommer som har bevegelsesvansker, og 12 ungdommer som ikke har funksjonsnedsettelse. Disse intervjuene frembringer ny kunnskap om *samspeillet mellom IKT, identitet, og sosiale relasjoner* for ungdommer med funksjonsnedsettelser. Funnene presenteres i fem enkeltarbeider.

Det første og tredje arbeidet viser på hver sin måte hvordan inklusjon i jevnaldergruppen forutsetter at ungdommene har tilgjengelig og anvendelig IKT, samt at de deltar *både* på den digitale og på den materielle arena. At teknologien må være anvendelig betyr at den må kunne brukes til det den enkelte ungdommen selv ønsker å bruke den til, uavhengig av funksjonsnedsettelse.

Det andre arbeidet viser hvordan forskjeller i ungdommenes sosiale bånd til jevnaldrende medfører forskjeller i deres bruk av IKT. Som for eksempel i hvor stor grad IKT brukes interaktivt i sosiale sammenhenger eller ikke.

Det fjerde arbeidet viser hvordan svaksynte ungdommer skjuler sitt behov for IKT hjelpemidler og i stedet fremhever bruk av ordinær IKT teknologi for å kvalifisere seg som ordinære ungdommer, mens blinde ungdommer velger å ta i bruk IKT hjelpemidler da dette er eneste mulighet de har til å delta i jevnaldrenes digitale fellesskap.

Det siste arbeidet viser hvordan ungdommer med bevegelsesvansker, i kontrast til andre ungdommer verdsetter mobiltelefonens funksjon som et sikkerhetsnett aller mest da dette gir dem økt romlig bevegelsesradius og derigjennom økt deltakelse i jevnaldergruppen.

Samlet sett viser avhandlingen hvordan ungdommer med funksjonsnedsettelser; (i) er *vanlige ungdommer* som verdsetter de sosiale sidene ved bruk av IKT, (ii) at det er en *aldersrelatert forskjell i bruk av IKT* mellom voksne og ungdommer med funksjonsnedsettelse, (iii) hvordan IKT i noen tilfeller bidrar til å gjøre en funksjonsnedsettelse *uvesentlig*, mens i andre tilfeller *fremhever* IKT en funksjonsnedsettelse. I avhandlingens sammenbindingsdel diskuteres avhandlingens mest sentrale funn og bidrag til forskningsfeltet ved å mobilisere perspektivene i *Aktør-Nettverk Teori*.

Kontakt: Sylvia Söderström, e-post: sylvia.soderstrom@samfunn.ntnu.no

Christian Wendelborg

Å vokse opp med funksjonshemming i skole og blant jevnaldrene. En studie av opplærings-tilbud og deltakelse blant barn med nedsatt funksjonsevne

Avhandling for graden ph.d. ved Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, NTNU. Disputas i februar 2010.

Barn med funksjonshemming som vokser opp i dagens Norge er en ”etterintegreringsgenerasjon” som vokser opp etter de store normaliserings- og integreringsreformene. Istedenfor i sentraliserte institusjoner og spesialskoler, skal barn med funksjonsnedsettelse bo sammen med sine familier og gå på nærskolen sammen med alle andre barn. Hensikten med avhandlingen er å beskrive hvordan situasjonen faktisk er for disse barna i skole og blant jevnaldrende. Hva påvirker organiseringen av opplæringstilbudet og hvordan virker dette på barnas oppvekstbetingelser?

Avhandlingen er en del av et longitudinalt prosjekt som heter ”Å vokse opp med funksjonshemming i dagens Norge” og består av fem selvstendige artikler som er satt inn i en sosialøkologisk forståelsesramme. Analysene baserer seg på longitudinale data fra et representativt utvalg av foreldre med barn med nedsatt funksjonsevne født i perioden 1993-95, samt longitudinale data fra kvalitative intervju med foreldre til 31 barn. Datainnsamlingstidspunkt har vært 1998/99, 2002/03 og 2006. I tillegg ble det i 2007 gjennomført en spørreskjemaundersøkelse rettet mot barna.

Resultatene viser at funksjonshemmete barn ikke blir gradvis overført til spesialskoler eller -klasser i løpet av barneskolen. Dette betyr ikke at spesialenheter er på vei ut, men etter at de ved skolestart blir enten plassert i spesialtilbud eller i ordinære skoler, blir de fleste værende der hele barneskolen. Hvilken type funksjonshemming barnet har og alvorlighetsgraden av den, er med å bestemme om barnet går i vanlig skole eller har et skoletilbud i spesialskole eller spesialklasse. Men også hvor barnet bor er viktig.

Tidlig i barneskolen, når verken kravene eller forskjellene i jevnaldergruppa er så store, tilpasses miljøet i større grad barna i jevnaldergruppa. Når forskjellene og kravene øker, rettes fokus mer mot individet. Særlig barn med utviklingshemming eller sammensatte funksjonsvansker som går i vanlig skole blir i økende grad tatt ut av klasserommet. Istedenfor å tilpasse miljøet til barnets forutsetning blir problemet definert til å ligge hos barnet og en individuell forståelse av funksjonshemming og særskilte behov. Resultatene viser også at organiseringen av opplæringstilbudet til barn med funksjonshemming i vanlige skoler påvirker barnas relasjoner på andre arenaer. Elever som tas mye ut av klassen er i mindre grad sammen med jevnaldrende på skole og i fritid. Resultatene viser også at skolers organisering av undervisningen påvirker barnas opplevelse av tilhørighet og nærhet til jevnaldrende.

Inkluderingsideologien har stor oppslutning i Norge, men det er flere motvirkende ideologier som har innvirkning på hvordan det er å vokse opp med funksjonshemming i skolen og blant jevnaldrende. Det er et krysspress mellom inkluderingsideologien og en mer konkurranseorientert og individualisert utdanningsideologi. Istedenfor den tidligere gradvise overføringen til spesialskoler og -klasser, skjer det nå en gradvis utskyving av barn med særskilte behov fra vanlig klasser. En slik segregering er mer skjult, og dette ser ut til å være vanlige skolers strategi for å opprettholde eksisterende praksis i møtet med inkluderingsideologien.

Kontakt: Christian Wendelborg, e-post: christian.wendelborg@samfunn.ntnu.no